

УДК 349.42

Аграрне право
Хуторна С.В.¹, Нікітін А.²

¹ викладач, ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин;

² студент, ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин

Анотація: У даній статті розглянуто питання здійснення аграрної політики, а також аграрної і земельної реформ в Україні, що є необхідним і важливим чинником у встановленні економічного порядку в суспільстві. Це викликає потребу в перегляді та вдосконаленні права і законодавства України в цілому і аграрного зокрема.

Ключові слова: нормативно-правові акти, органічне виробництво, надра, ринок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: предметом аграрно-правових досліджень були як зовнішні, так і внутрішні відносини, а саме: земельні, майнові, трудові та організаційно-управлінські відносини, що виникають в процесі виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, і яким присвятили свої праці відомі українські вчені-правознавці І. А. Дмитренко, П. Д. Індиченко, В. Л. Мунтян, З. А. Павлович, В. К. Попов, В. І. Семчик, І. О. Серета, В. В. Янчук, В. З. Янчук. Окремі питання правового регулювання товарного сільськогосподарського виробництва досліджувались у колективних монографіях. На монографічному та дисертаційному рівні дослідження правовідносин, що виникають в процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, були проведені такими вченими як І. Ф. Казьмін, Н. І. Ядевич, М. В. Пухонта.

Мета дослідження: отримання сукупності знань щодо концептуальних засад правового регулювання аграрних правовідносин, змісту та сутності основних правових інститутів аграрного права, правового положення суб'єктів.

Виклад основного матеріалу. Коло аграрних відносин, що їх регулює аграрне право, не є стабільним і змінюється відповідно до розвитку виробничих та суспільних відносин.

Дуже важливим у цьому відношенні є прийняття Верховною Радою України 24 червня 2004 р., з урахуванням світового досвіду державного регулювання сільськогосподарського виробництва,

Закону «Про державну підтримку сільського господарства України» [1]. У ньому визначено основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення України.

У процесі виробничо-господарської та іншої діяльності різноманітних (як за формою власності, так і за організаційно-правовою формою) сільськогосподарських товаровиробників виникає комплекс складних, взаємопов'язаних майнових, земельних, господарських, трудових, організаційно-управлінських та інших відносин. Вони не становлять органічної єдності, проте специфіка виробничо-господарської діяльності в агропромисловому секторі зумовлює необхідність їх об'єднання в одну систему.

У цій системі норма кожної з галузей права регулює свої специфічні відносини. Наприклад, майнові відносини можуть бути предметом регулювання цивільного права, земельні — предметом регулювання земельного права тощо. Оскільки ці відносини складаються у процесі обробітку землі, виробництва, перероблення і збуту сільськогосподарської продукції, їх не можна віднести до жодної з традиційних галузей права. Не дивлячись на те що різноманітні види суспільних відносин у сільському господарстві не становлять органічно єдиного відношення, тим не менше вони тісно пов'язані одні з одними і можуть розглядатися як цілісне утворення.

Неможливе і регулювання сільськогосподарської праці нормами трудового законодавства через різноманітність видів сільськогосподарської праці, її сезонний характер, розрив між періодом трудового процесу і його наслідками, залежність від природно-кліматичних умов та ін. Крім того, в кооперативних підприємствах, поширених у сільськогосподарському виробництві, трудові відносини з однією частиною працівників ґрунтуються на умовах їх членства, а з іншою частиною (громадянами, які не є членами цих підприємств) на основі договорів (контрактів). Це свідчить про те, що аграрні відносини як відносини комплексного характеру, потребують і їх комплексного правового регулювання. Отже, можна зробити висновок про те, що аграрне право як комплексна галузь має регулювати аграрні відносини традиційними та спеціальними нормами [2].

Виходячи із пріоритетності державної політики щодо АПК і важливої ролі права в її здійсненні, правознавці роблять обґрунтований

висновок про те, що все це є основою формування галузі аграрного права, обумовленого специфікою сільського господарства, наявністю у ньому тісно взаємопов'язаних різноманітних аграрних відносин, що складаються при здійсненні переважно виробничо-господарської, а також іншої діяльності сільськогосподарських підприємств, організацій, їх об'єднань, підприємців (фермерів).

Проте питання предмета аграрного права, визначення його як галузі права і його системи є дискусійним. Так, у підручнику «Господарське право» зазначено, що регулювання відносин у будь-якій галузі народного господарства має свої особливості. Мають особливості і галузі, в яких задіяні підприємства, організації промисловості, торгівлі, що обслуговують сільське господарство.

Відносини у сільськогосподарському виробництві для зручності регулювання можна згрупувати, однак, як зазначає В. С. Мартем'янов, вони є не що інше, як відносини господарські.

Предметом аграрного права є такі відносини, що являють собою комплекс земельних, майнових, трудових та організаційно-управлінських відносин, які ґрунтуються на приватній, державній, комунальній власності і виникають у сфері сільського господарства, і пов'язаних з ними інших відносин сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань, а також діяльності селянських і особистих підсобних господарств. Аграрне право України перебуває у стадії становлення як самостійна й інтегрована галузь національного права, в якій є власний предмет, власні і частково інтегровані об'єкти, власні суб'єкти, методи, система [3]. У різний час висловлювалися також думки про те, що аграрне право слід розглядати тільки як галузь законодавства⁴, деякі дослідники оцінюють його з позицій галузі науки, структурної частини системи правознавства.

Звичайно, кожна з цих тез по-своєму є важливою й обґрунтованою і в умовах становлення аграрного права України має право на існування. Але, на наш погляд, завжди слід ураховувати час і характер суспільних відносин, за яких висловлювалися ті чи інші думки. В аграрних правовідносинах відбулися кардинальні зміни, відповідно до яких аграрне право стало самостійною, комплексною, інтегрованою, спеціалізованою галуззю. Однак необхідність характеристики конкретних відносин, що регулюються аграрним правом, обмежує можливості більш докладного аналізу дискусійних проблем щодо правової природи аграрного права і його місця у загальній системі права.

У зв'язку з тим, що суспільні відносини, котрі є предметом аграрного права, мають комплексний характер і, як правило, тією чи іншою мірою пов'язані із земельними відносинами, без яких сільськогосподарське виробництво фактично неможливе, земельні відносини слід виокремити із системи аграрних відносин. У сільському господарстві, а саме в аграрному секторі, земля є основним засобом виробництва, на відміну від інших сфер виробництва, де земля є просто територіальним простором для розміщення основних фондів і підприємств у цілому.

В умовах перетворення земельних відносин на основі приватної власності на землю, що спостерігається в сільському господарстві, коло цих відносин значно розширюється. Воно охоплює не тільки відносини, що виникають унаслідок надання права власності чи користування землею, а й відносини щодо її розпаювання, раціонального і цільового використання, збереження родючості землі, а також комплекс заходів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення. У зв'язку з перерозподілом землі, легалізацією приватної власності на неї поширюються і відносини аграрного підприємництва. Особливий вид земельних відносин, що регулюється аграрним правом, — це відносини у сфері тимчасового і платного користування сільськогосподарською землею, суб'єктом яких виступають власники земельних ділянок (держава, юридичні особи, громадяни, у тому числі володарі земельних часток) і орендарі-сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, громадяни, що ведуть особисте селянське господарство, орендні підприємства, працівники сільськогосподарських підприємств. Предметом спеціального, правового регулювання є також земельні відносини, пов'язані з наданням земельних ділянок із фонду перерозподілу земель в оренду фермерським господарствам і сільськогосподарським підприємствам, створеним при реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств (КСП).

Власникам земельних ділянок надано можливість добровільно створювати на їх базі фермерські господарства, приватно-орендні підприємства, сільськогосподарські кооперативи, спільні сільськогосподарські підприємства, асоціації, спілки, господарські товариства, інші підприємства кооперативного і корпоративного типів.

Водночас, стан законодавчого забезпечення товарного сільськогосподарського виробництва та аграрного сектора

економіки в цілому свідчить про неповне врахування висновків та рекомендацій науки аграрного права України у правотворчій діяльності державних органів. Так, до цього часу не проведено кодифікацію аграрного законодавства, залишається не врегульованою діяльність підсобних виробництв і промислів у сільському господарстві України, відсутній єдиний законодавчий акт в сфері товарного сільськогосподарського виробництва тощо.

Все це дає підстави для висновку, що аграрно-правова наука має бути необхідною передумовою доцільного та науково обґрунтованого розвитку аграрного законодавства України. В незалежній Україні оптимальне правове регулювання аграрних відносин може бути досягнуто лише при повному врахуванні всіх особливостей сільськогосподарського виробництва як головної системоутворюючої ознаки формування аграрного права та взаємодії аграрно-правової науки із практикою законотворення.

Висновок: предметом аграрного права є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з утворенням та діяльністю сільськогосподарських кооперативів, господарських товариств, фермерських господарств, приватноорендних підприємств, спільних сільськогосподарських підприємств, асоціацій, спілок, інших сільськогосподарських підприємств кооперативного і корпоративного типів, а також державних (комунальних) підприємств, що базуються на державній і комунальній власності, та багатогранні відносини, що виникають між ними і громадянами, які є їх членами чи учасниками, а також між громадянами-підприємцями.

Список використаних джерел:

1 Аграрное право [Текст] : учеб. для юрид. вузов. – М., 1996. – С. 5.

2 Семчик, В. І. Круглий стіл з питань аграрної реформи в Україні [Текст] / В. І. Семчик // Право України. – 1994. – № 10. – С. 90–92.

3 Аграрне право України [Текст] : підручник / за ред. В. З. Янчука – К., 1996. – С. 7.

Анотація: В данной статье рассмотрены вопросы осуществления аграрной политики, а также аграрной и земельной реформ в Украине, что является необходимым и важным фактором в установлении экономического порядка в обществе. Это вызывает

потребность в пересмотре и совершенствовании права и законодательства Украины в целом и аграрного частности.

Ключевые слова: нормативно-правовые акты, органическое производство, недра, рынок.

Annotation: In this article the issues of implementation of agrarian policy, as well as agrarian and land reforms in Ukraine are considered, which is a necessary and important factor in establishing the economic order in society. This calls for a review and improvement of the law and legislation of Ukraine as a whole and agrarian in particular.

Key words: legal acts, organic production, subsoil, market.

© Хуторна С.В., Нікітін А. 2018